

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

III. KUTLU DOĞUM
SEMPOZYUMU

(TEBLİĞLER)

20 NİSAN 2000
ISPARTA

S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI NO: 9

BİLİMSEL TOPLANTILAR YAYIN NO : 3

TERTİP HEYETİ

Başkan : Prof. Dr. İsmail YAKIT (Dekan)

Sekreter : Yrd. Doç. Dr. Kemal SÖZEN

Üyeler : Prof. Dr. Mustafa ÇETİN
" Prof. Dr. M. Orhan ÜNER
Doç. Dr. M. Saffet SARIKAYA

ISBN 975-7929-33-6

DİZGİ

Ayşe SERİM

KAPAK

S.D.Ü. Basın ve Halkla İlişkiler

BASKI

Ali ÇOLAK

Yayınlanan Tebliğlerin Sorumluluğu Yazarlarına Aittir.

Yayınlanan tebliğler kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir

©SDÜ İlahiyat Fakültesi Isparta-2001

İSTEME ADRESİ

S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Merkez Kampüsü ISPARTA

Tel : (0.246) 237 10 61 Fax: (0.246) 237 10 58

HZ. PEYGAMBER'İN EVRENSEL MESAJININ AKTUEL DEĞERİ VE PROBLEMLERİ

Prof Dr. Talat SAKALLI*

Allah Teâlâ insanı fitrat dini üzere, yaratılış bakımından belli haklar ve hürriyetler açısından eşit kıldığı halde, kişilerin şahsî mizaç ve kabiliyetleri, sosyal çevresi ve aldığı eğitim, içinde bulunduğu kültür çevresinin etkisiyle bilgi, teknoloji, medeniyet... gibi müşahhas alanda olduğu kadar din veya iman alanı gibi manevî alanda da farklı anlayış ve davranış içinde ölagelmiştir. İnsan fitratının gereğine tabi olup, onu iman, akıl, amel üçgeni ile geliştirdiği ölçüde hem geniş manada çevresiyle, hem de yine geniş manada iç dünyasıyla ve derûnî alemle barışık, özdeş olmuştur. Bu sayede âlâ-yı ılliyyîne terakki imkanına sahip olmuştur. Aksi halde esfel-i safilîne uzanan sınırı belli olmayan bir bedbahtlığa doğru inip gitmiştir.

Yaratıcısı olması hasebiyle insanın her türlü kabiliyet ve kudretini bilen ve takdir ve kudretiyle hükümdarlığında bulunduran Hâlik, onun zaafiyetlerini de kendinden daha iyi bildiği için insanı mutlu kılacak ve fitratı üzere yolunu gösterecek ilahî mesajları insanî bazda ifade edecek hemcinsleri olan peygamberleri göndermiştir. Bu mesajcılar insanlık tarihinde ihtiyaç ve insanlığın durumuna göre sıkça gelmişti. Mesajları ise belli zaman dilimiyle sınırlı idi. Fakat son ümmete gönderilen Peygamberimiz Hz. Muhammed ve tebliğiyle görevli olduğu ilâhî mesajı, gücüyle, sınıryla, muhtevasıyla kısacası her yönüyle diğerlerinden farklıydı ve hepsini kuşatıcıydı. En mükemmeliydi. En önemli hususiyeti kıyamete kadar geçerli olacak bir mesaj özelliğindediydi, öyle de oldu. Aradan geçen on dört asra rağmen insanlar dünyanın her yerinde bu ilâhî mesajı kendilerine rehber edinmeye, gün geçtikçe daha fazla bir imanla sarılarak yolarını aydınlatmaya devam ediyorlar.

* S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Ancak sözünü ettiğimiz yüce dinimiz ve onun Peygamberi Hz. Muhammed (s.)'in bu ayırıcı özelliğinin, süre veya zamanla alâkalı sürekli değişen dünya ve insanlar açısından belli problemleri de zaman içinde yaşanmış, yaşanmaya da devam etmektedir.

Biz bu tebliğimizde bu mesajın Hz. Peygamber'in sünnetiyle alâkalı aktüel problemlerini tespitiye yönelik bir deneme yapacağız. Özellikle Sünnet'e veya (kullananlara göre) eş anlamlısı Hadis'e yönelik problemleri seçmemizin muhtelif sebepleri vardır. Bize göre birinci sırada yer alan aslî sebep veya aktüel problem, dine dayalı tartışmaların hemen hemen odağında yer alan temel konunun sünnet ve etrafındaki düşünceler yumağı olmasıdır. "Naslar sınırlı hadiseler ise sınırsızdır" gerçeğinden hareketle sayısı sınırlı olan mesajın, sınırsız, zaman ve kültür üstü mesaj özelliğini kavrayabilmek belli bir çaba ve hassasiyeti de beraberinde barındırır, hatta zorunlu kılar. Mezkûr mesajın Kur'anî boyutu hakkında özellikle red ve şüphe noktasında geçmiş zamanlara göre haylice artmıştır. Şahsî düşünce ve belli önyargılardan kaynaklanan batıl veya fitrata uymayan hal ve davranışlarını Kur'an-ı Kerim'de bulamayan; bulamayınca da heva ve arzuları, şahsî kaprisleri istikametinde yoruma kalkışanların karşısına sünnet çıkmaktadır. Bu zümre açısından sünnet Kur'an-ı Kerim'i "mel'abe-i sultan veya beşer" olmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Zira sünnet ilâhî mesajın beşerî hayattaki yansımasıdır.

Diğer bir grup ise yine Kur'an'da bulamadıkları fikirlerini veya kişisel görüşlerini din olarak Kur'an'a sokuşturamayınca, İslâm'ın yumuşak karnı olan sünnet veya hadis yolunu denemişlerdi; günümüzde de denenmektedir. İşte bu sızmalara veya tahriflere karşı uygun metodolojilere ihtiyaç duyulmuş, mevcut usulleri yeniden ta'dil veya ihtiyaca göre tamir etme durumu zaruret haline almıştır. Biz de kendi tespitlerimize göre, bir ders kitabı olarak hazırlamakta olduğumuz projemizin anahtarını bu tebliğimizde konu edinmeye çalışacağız.

Din ilimleriyle uğraşan entellektüellerin dinî aktüel tartışmalarının odağında yer alan Sünnet ve ilgili disiplinler en radikal tenkit, hatta hücumlara bile maruz kalmaktadır. Bu hücumların aksülamelî olarak da neo-klasikler diyebileceğimiz gurubun çıkışına

da sebep olmuştur. Sonuncular da “nerede hadis diye belirtilen bir cümle varsa hepsi doğrudur” diyecek kadar ileri gitmektedirler. Halbuki ilim her iki uca da izin vermez. Her konuda olduğu gibi Sünnet’in de akl-ı selime dayanan ilmî kraterler çevresinde ve dinin genel veya özel prensipleri dahilinde ele alınan zarureti vardır.

Günümüz sünnet tartışmaları incelendiğinde şu problemlerin öne çıktığını söyleyebiliriz:

1 - Sünnetin dindeki konumu ve Teşriî Değeri.

a- Kur’an elde iken Sünnet’e ihtiyaç var mı?

b- Sünnet müstakil teşriî bir hüküm koyabilir mi?

c- Kur’an’ın kat’iliği karşısında, Sünnet’in zannîliği.

2- Eldeki mevcut hadislerin sıhhati ve delaleti.

a- Hz. Peygamber’in Kur’an-ı Kerim’deki konumu ve hadislerle ve halk arasında Peygamber’e yüklenen insanüstü görev ve vasıflar.

b- Sünnetin bağlayıcılığı ve bu konudaki tasnif güçlüğü

c- Hadislere seçmeci yaklaşım

d- Klasik dönem Hadis otoritelerine güven

e- Bütün hadislerin bir arada bulunmamasından kaynaklanan problemler.

3- Hadis Usulü’nün problemleri ve günümüze hitap edecek yeni bir hadis metodolojisi ihtiyacı

4- Hadisleri anlama ve günümüze mesajı problemleri

5- Hadis yorumu metodolojisi ihtiyacı

6- Dil ve tercümeyle dayalı problemler

a- Din dili, müteşâbihler, mecazlar, Anlam kaymaları.. vs.

b- İstılahlar problemleri

c- İfadeden kaynaklanan problemler

d- Tercümeden kaynaklanan problemler

7- Harici sebepler (Siyasî, fikrî hareketler, ideolojik değerlendirmeler, sübjektiflik, önyargı, bilgisizlik ...vs.)

Biz bunlardan bir konuyu misallendirerek izah etmekle yetineceğiz.

Carî Kültürün Hadisi Rivayet Edenlerde veya Yorumlayanlardaki Tesirinden Kaynaklanan Tenkit Noktaları:

Hadis Rivayetleri ağırlıklı olarak ilk iki asır şifahî yolla naklediliyordu. Yazılı rivayet şekilleri de eksik değildi. Böyle bir bilgi iletişim alanında, İslam'ın en hızlı fütühat dönemini yaşaması da dikkate alındığında bazı menfilikleri beraberinde taşıdığını görmek mümkündür. Zira karşılaşılan yeni kültür ve dinler, çok hızlı yayılan İslâmî kültürle karşılaşıncaya, onlara hakim oluyordu. Ancak şu da bir gerçektir ki, söz konusu karşılaşma tartışma veya çatışma yoluyla da olsa İslâmî geleneğe -müspet veya menfi- önemli etkisi olmuştur. Tercüme faaliyetleri bazı hususları ve ön kabulleri tartışmaya açmış, bu gelişmenin tabii neticesi Kelam, İslam Felsefesi gibi rasyonel düşüncüyü disiplinine hakim kılan akımlara sebep olurken; öbür taraftan hızla çoğalan mühtedi "ahbar" veya diğer dinden olan, daha önce de kendi din ve kültürünün bilgini olanlar da İslâmî kültüre özellikle Hadis ilmiyle önemli bir bilgi girişinin de kapısı olmuşlardır. "İsrailiyat" dediğimiz muazzam kadim kültürün hem Tefsir'e, hem Hadis'e hem Vaaz ve Kıssaya belli ölçüde iradî veya gayr-i iradî veya kasıtlı veya kasıtsız kaynaklara girmesinin faktörleri de olmuştur. Gerek Yahudi, gerek Hıristiyan, gerekse İran Sasanî kültürünü, özünü oluşturan mecusilik gibi diğer dinlerin salikleri ihtida etmekle, bir anda elbise çıkarır gibi bütün bilgisini ve yaşadığı hayatı bir anda zihinden çıkarıp atması beklenemezdi de. Nitekim beklendiği gibi de olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de özellikle belirtilmeyerek, şuurla kapalı veya geniş anlamaya elverişli kılınan bir çok husus böyle insanlar için eski bilgilerinin değerlendirme alanı olmuş ve bu boşluklar hiç de ihtiyaç yokken, kadim kültürle doldurulmuştur. Öbür taraftan mevzu' olduğunu tespit etmek için asırlar alan çalışmalara konu olan hadis rivayetleri de bu akıştan nasibini almakta gecikmemiştir. Daha sahabe döneminde Ka'bu'l-Ahbar, Vehd b. Münebbih gibi alimlerle başlayan

kadim kültür, zamanla özellikle kâslarla (kassacı vaizlerle) otantik cazibesini de kullanılarak halka mal olmuş; neticede kitaplara da geçerek muhaddisleri asırlarca uğraştıran dehşetli bir savunma cephesini oluşturmuştur.

Dış kaynaklı kültürün, özellikle salt insanî kaynaklı tesiri, tabii ki sadece diğer dinlerden değil; Arap cahilî döneminden de olmuştur. Arap bu selin önüne, yine büyük alimler tarafından akisli bentler ve usulî muhteşem barajlar konularak İslam'ın özünü sınırlayan sağlam ölçülerin; hatta bundan da öte ilahî güvenlik çemberinin içine girmesi engellenmiştir.

Hadislerin Manen Rivayetinden Kaynaklanan Problemler veya Hatalar:

Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in hadisleri, Kur'an-ı Kerim gibi Hz. Peygamber'in ağzından çıktığı anda kağıda dökülmemiştir ve ilk dönemde iki kapak arasında toplanmış da değildir. Hatta Kur'anî mesajla karışması endişesi ve diğer zaman ve çevre boyutlu faktörler göz önüne alınarak fert veya global bazda yazılmasına dair yasaklamalar da konulmuştu. Tamamen yazıya geçtiği II. hicri asrın başlarına kadar hadislerin şifahî rivayetle isnad gibi geçmiş kültürün en sağlam nakil vasıtasıyla aktarılması nebevî mesajın İslamî kültürün bütün ayrıntılarının iki binli yıllara kadar ulaşmasını sağlamıştır. Haliyle böyle bir nakil metodu beraberinde bazı problemleri de getirmiştir. Mesalâ Hz. Peygamber'in bir filini gören veya konuşmasını işiten bir veya birden çok sahabî aklında kalanı, çoğunlukla kısa ifadelerle bir sonraki nesle aktarmıştır. Haliyle hadis veya sünnet öz itibarıyla aynı olsa da, lafız ve anlatım olarak farklılıklar arz etmiştir. Böyle bir sonuç, nakil işleminin tabii bir neticesi olması sebebiyle çok sayıda muhaddis manen rivayete cevaz vermişlerdir.

Böyle bir cevaz da tarih boyunca bazı problemlerin temelini oluşturmuştur. Mesela nasları değerlendiren mezhepler, bu tür lafzî ve gramer farklılıklarını ayrılık ve ayrılık noktasındaki görüşlerine mesnet yapmışlardır. Hadislerin yorumunda da aynı problemler sayfaforı doldurmuş; buradan hareketle problem sosyal ve kültürel

alandaki çetin mücadelelere veya tartışmalara konu olmuş, zaman zaman da hukukî bir boyut kazanmıştır.

Bu konuya en güzel misali kadının eğri kaburga kemiğinden yaratıldığına dair rivayetleri verebiliriz.¹ Buhari (256/870), Müslim (261/874) gibi Hadis ilminin en güvenilir imamı dahil, bir çok muhaddis kadının yaratılışının kaburga kemiğinden olduğunu, kaburga kemiğinin en eğri kısmının en üstü olduğunu rivayet etmişlerdir. Bu rivayetleri diline dolayan günümüz araştırmacılarından bazıları bu rivayetin İsrailî olduğu gerekçesi ile bazıları akla aykırılık gerekçesi ile, bazıları da bu rivayetin toplumun ata erkil yapısının ürünü olduğu gerekçesi ile reddetmişlerdir.²

Konu incelendiğinde, hâdiseden lafzî rivayete dayanarak sonuç çıkarıldığını hadislerin “bütüncül yaklaşım” içinde ele alınmadığını ve manen rivayet unsurunun göz ardı edildiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki;

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Adem'in nasıl yaratıldığı bir çok yerde tekrar edilirken³ Hz. Havva'nın yaratılışının tafsilatına dair bir bilgi yer almaz. Sadece “Ondan da onun zevcesini yaratan”⁴ veya “size nefislerinizden... zevceler yaratmıştır”⁵ “Sizi bir tek nefisten yaratan O'dur”⁶ şeklindeki ayetlerle şuurlu bir kapalılıkla ele alınmıştır. Klasik dönem alimleri ağırlıklı olarak söz konusu ayetlerdeki “nefs”i Hz.

¹ Buharî, Enbiya, 1; Nikâh, 80-81(VI, 145); Müslim, Rada, 18 (11. 1091) 61-62; Tirmizi, Talak, 12/1188

² Arsel, İlhan, Şeriate Göre Kadın, s.10, (İstanbul 1989); Ateş Ali Osman, Günümüzde Hadislerin Değerlendirilmesinde Bazı Hususlar, Hadisin Dünü Bugünü Sempozyumu, s. 120 (Samsun, 1931); Tuksal, Hidayet, Kadın Karşıtı Söylemin İslam Üzerindeki İzdüşümleri, s. 54-60.

³ 4/Bakara, 30-37; 7/Araf, 11-19, 26-27, 114-117; 3/Âl-i İmran, 33-59; 5/Mâide, 27; 17/İsra, 17, 61, 70; 19/Meryem, 58; 20/Tahâ, 115-121; 37/Saffat, 11; 23/Mu'minûn, 12; 15/Hucr, 26; 55/Rahman, 14

⁴ 4/Nisa, 1; 7/A'raf, 189; 39/Zümer, 6.

⁵ 30/Rum, 21; 42/Şuara,11.

⁶ 6/En'am, 98.

Adem olarak yorumlarken⁷ bazı müfessirler de bu nefsi erkek ve kadının özü diyebileceğimiz, belki bir insanlık “Nebulası” olarak kabul etmişlerdir.⁸ Havva’nın yaratılış aşamalarına dair Kur’an-ı Kerim’deki bilgi bundan ibaret olup, herhangi bir tafsilat yoktur.

Buna karşılık Tevrat’da konu daha detaylı ve yukarıdaki hadiste geçen kaburga ile ilgili rivayette aynen zikredilerek anlatılmıştır.⁹ İlk dönem müfessirleri dahil, bir çok tefsir kadının veya eşin yaratılışını konu edinen ayetleri izahlarında bu isrâilî kaynaklı veya Tevrat kaynaklı bilgileri nakletmişlerdir.¹⁰ Buna karşılık Tevrat’da yer alan bilgiler, hatta bu bilgilere ek olarak zaman, mekan ve ince tafsilata dair argümanlar söz konusu hadislerin şerhinde, Ka’bü’l-Ahbar’dan bolca İsrailî rivayeti bulunan İbn Abbas gibi bir âlimden de nakledilmiştir.¹¹

Konunun kronolojik olarak kısaca gelişimini anlatmak ve doğruyu tespit etmek için; kadının kaburga kemiğinden yaratılış öyküsünü anlatan bir hadisi burada, ele alınan başlık ve bu başlığın muhtevası olan kadına iyi davranıp, eğitici davranış modeli içinde ele alınış bağlamını anlatalım:

“Ebu Hüreyre’den nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kim Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsa komşusuna eziyet etmesin. Kadınlar hakkındaki hayır tavsiyesini kabul edin (Birbirinize hayrı tavsiye edin). Çünkü onlar kaburga (eğe), kemiğinden yaratılmışlardır. Kaburga kemiğinin en kavisli olan kısmı en üstüdür. Şayet düzeltmeye çalışırsan onu kırarsın, kendi haline

⁷ Elmalı, II, 1273.

⁸ Merağî, Tefsîru’l-Mesağî, V, 175, Mısır, 1953.

⁹ Tevrat, Tekvin, 2/18-24

¹⁰ Msl. bkz. Taberi, Tefsir, I. 229 vd. İbn-i Kesir, Tefsir, I. 137; Bağavî, Meâlimü’t-Tenzil, I. 122. Bu rivayetlere göre Allah Adem’in uykuda iken, Havva’yı onun rivayetlere göre sağ veya sol, alt veya üst kaburgasından yaratmış. Havva ismini de Hz. Adem vermiştir.

¹¹ Feth, X. 316; VII. 12; Nevevî, X. 298-299; Aynî, XX. 165; XV. 212. Tevrat, Tekvin, 21-22 ile Aynî’nin ifade kalıpları bile aynı. Ancak İbn Abbas’ın bu rivayetleri Hadis Kriterleri ölçüsüne göre zayıf addedilmiştir.

bırakırsan bu takdirde daima eğri kalır. Bu sebeple kadınlar hakkında birbirinize yaptığınız hayır tavsiyesini (vasiyetini) kabul edin.”¹²

Buharî bu hadisi “Kadınlara nasihat (veya tavsiye)” başlığında ele almıştır.

Müslim için de aynı şey söz konusudur.¹³ Yine Müslim’in aynı başlık altında yer alan söz konusu rivayette kadınların fizyolojik ve psikolojik özellikleri göz önüne alınarak onlara insanca davranışı emrederek, kadınların hassasiyetine dikkat çekilmiş, fitrî özelliğinden kaynaklanan incelik, nezaket ve yumuşaklık gibi, kadını erkekten ayıran kadın özelliklerini değiştirmeye kalkışılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Hadisin bu şekilde anlaşılması gerektiği kanaatimizi ispat eden en büyük delil, bizzat hadisin sonundaki cümledir ki, ifrat ve tefrit noktasında kadına aşırı yüklenilmesi durumunda “kırılacağı”, kırılma noktasının ise boşanması olduğu izah edilmiştir. Bu da gösterir ki, hadisin konusu yaratılış kanununu koymaktan ziyade, ailenin huzur ve bekasının altın kurallarını tespit etmek hedefine yöneliktir.

Aynı hadisler başka kaynaklarda da geçmektedir.¹⁴ Fakat bizim bu konudaki görüşümüzü destekleyen asıl rivâyetler de az değildir. Sözünü ettiğimiz rivayetlerde de aynı musannifler tarafından tahriç edilmiş ve yine kadınlara iyi davranıp, yapabilecekleri kusurları affederek, idare etmek, hoş geçinmek başlığı altında ele alınmıştır. Fakat lafızlar bu rivayetlerde yukarıdaki hadislerin lafzını belki açıklayıcı veya tefsir edici şekilde ifade edilmiş; belki de belağatın inceliği gereği, buradaki rivayetlerde açılımı yapılarak ana fikir oluşturulmaya çalışılmıştır. Çünkü sözünü ettiğimiz hadislerin siyak ve sibakında önceki hadislerden bir farkı yokken, kaburga ile ilgili lafızlar teşbihle ifade edilmiştir. Yani “Kadın kaburga kemiğinden yaratılmış” ifadesi yerine “Kadın kaburga kemiği gibidir” şeklinde tasrih edilmiştir.¹⁵ Bizce doğru olan lafız son şeklidir. Veya konuyu

¹² Buhari, Nikah, 81 (Feth, Ş. 315).

¹³ Müslim, Rada, r. 181, 1468 (11. 1091).

¹⁴ Ahmed, V. 8; Darimî, Nikah, 35 (11. 469-470); Tirmizî, Talak, 12 r. 1188 (111. 493).

¹⁵ Buharî, Nikah, 80 (Feth, X. 314); Müslim, Rada, 18 (11, 1090).

şöyle de izah edebiliriz: İlk naklettığımız hadislerde “teşbih-i belîğ” vardır. ve teşbih edatı hazfedilmiştir.

Hayır! Bu izahlarımızda sun’î bir zorlama yoktur. Çünkü;

1- İbn Hacer’in (852/) Fethu’l-Bârî’inde, kadının kaburga kemiğinden yaratılışına dair hadis çerçevesinde yaptığı tespit bu anlayışımızı desteklemektedir: Hadisin ravilerinden Hüseyin b. Ali el- Cu’fi, şeyhi olan “Zâide”den aynı tarıkla yaptığı rivayetlerden bazen cem, bazen ifrad ettiğini belirtir ve belki de tafsilatıyla belki de, ihtirasen rivayet etmiştir der.”¹⁶ Bu önemli tespit hadisin manen rivayet edildiğini gösterir (lafzen değil).

2- Her ne kadar Buharî Hz. Adem ve Havva’nın yaratılışında söz konusu hadise yer vermiş¹⁷ olsa da, hadisin esas konteksti; kadın ve aile bağlamı veya “Edep” muhtevasıdır.

3- Hz. Peygamber’in kadınlara iyi davranılmasını tavsiye ettiğine dair başka deliller olmasına karşılık¹⁸ yaratılıştaki kaburga kemiği odaklı başka rivayetler yoktur.

4-Hadiste geçen ve hemen hemen bütün tercümelerde “eğri” olarak ifade edilen (A’vec), yanlış yorumla kadının ahlakî zaafiyeti ve yaratılıştaki eğriliği, kusurluluğu ve eksikliği gibi telakkî edilmiştir. Halbuki söz konusu eğri kelimesi hadiste kadının değil, kaburganın vasfıdır. “Başka eğriliklere değil de kaburga eğriliğine benzetilmesinde bir nükte vardır. Kaburga eğriliği, hem ölçülü, hem zarif, hem hassas, hem de pürüzsüz bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla doğrultmak kırılmasına sebeptir. O doğru haliyle değil, kendi haliyle güzeldir. “Türkçe “eğri” kelimesi söz konusu kelimenin karşılığı değil, belki “kavisli veya mukavves” demek uygun olur”¹⁹

5-Bugün bütün yorumcular ve usulcüler artık naslara bütüncül yaklaşılmasının şart olduğunu söylemektedir. Bu hadisler

¹⁶ Feth, X, 316.

¹⁷ Buhari, Enbiya, 1.

¹⁸ Buhari, Edeb, 90, 95; Müslim, Fedail, 70; Ahmed, 111, 107, 1 17.

¹⁹ Yardım, Ali, Şihabü’l-Ahbar Tercümesi, s. 244 dipnot, İzmir, 1999.

hem kendi şartları, hem de genel esaslar çerçevesinde ele alındığında görülmektedir ki, mesajlardaki hikmet kadınlara iyi davranmadır.

6-Muhtemelen Hz. Peygamber tarafından sadeliği ve düzgünlüğü ile kaburga kemiğine benzetilen kadın, kadim Tevrat kültürü ve cahiliye anlayışıyla manen rivayette şekli yapısı değiştirilmiş; zamanla lafızdaki değişiklik yoruma ve evrensel mesajlara da yansımıştır. Şöyle ki, hadisi rivayet eden ravî veya ravilerin, ifadede geçen tanıdık iki kelime bir münasebet içinde yan yana gelince, -ki bu kelimeler kadın ve kaburga kemiğidir. -Tevrat'ta yer alan bilgilerle özdeşleştirmeleri belki kaçınılmaz olmuştu. Daha sonra da toplumun erkek hakimiyetine dayanan, kadını ikinci sınıf kabul eden önceden var olan kültürüne malzeme olmakta gecikmemiştir.

7- Söz konusu hadislerin hepsi Hz. Ebû Hureyre'den gelmiştir.

Nitekim bu özdeşleştirmenin daha sahabe döneminde olmuş olabileceğinin delilleri de yok değildir. Müctehid imamlardan İmam Şafîî ile devam eden anlayış²⁰ şerhlerle varlığını sürdürmüştür.²¹

Dolayısıyla dünya kültürüne damgasını vuran İslam kültürünü ve onun muazzam hadis rivayetini bir çırpıda elin tersiyle itmek yerine, o kültürü anlamaya çalışıp, doğrusunu ortaya koymak kanaatimce en akıllıca yoldur. Bu çalışmayı her devirde görmek mümkündür. Mesela Musa Carullah da bu konudaki yanlışlık veya

²⁰ Ebu'l-Yemân el-Mısrî dedi ki: "Şafiye giderek Hz. Peygamber'in "Erkek çocuğun idrarı üzerine su serperek, kız çocuğun idrarı ise yıkanarak temizlenir. Bu durumu sordum. Bana göre idrarın bepsi aynı olmalıydı. Dedi ki: "Bu hüküm erkeğin idrarının su ve topraktan, kız çocuğunun idrarının kandan olması sebebiyledir." Arkasından bana "Anladın mı? tatmin oldun mu?" diye sordu. Ebu'l-Yemân: "Hayır" diye cevap verdim. Şafi bunun üzerinde dedi ki: "Allah Teâlâ Adem'i yarattığında, Havva'yı onun kısa kemiğinden yarattı. Bu yüzden de erkek çocuğun idrarı su ve topraktan, kız çocuğun idrarı ise et ve kandan meydana geldi." Ebu'l-Yemân dedi: Safî bana tekrar "anladın mı?" dedi. "Evet!" anladım. Bana "Allah bununla seni faydalandırın!" diye dua etti. (İbn Mace, Taharet, 77, r. 565 (I. 174-175)).

²¹ Feth, VII. 12. Aynî, XX. 165, XV. 212; Nevevî.

vehme ilk dikkat çekenlerden birisidir. O şöyle der: “Buharî ve Müslim gibi en mutemet kitaplarda lafzî anlamı İslam bilginlerinin tefsirlerine biraz uygun olan bir hadisin, Şâri-i Kebîr Hazretlerinin lisan-ı teşrîflerinden İslam ehli için büyük bir kanun olmak sıfatıyla rivayet edildiği doğrudur. Lakin İslam bilginlerinin ayet-i kerimeyi; siyakı ve manası tamamen farklı bir hadisle tefsir etmeleri şanlarına yakışmaz. (...) Bu ittifakla sahih bir hadistir. Kadınlara zulmetmemek, hukuklarına saygı göstermek, var ise kusurlarını atfetmek, bazen de cefalarına tahammül etmek” olarak Hz. Peygamber’den sadır olan bu hadisi şöyle tefsir eder: “Kadınlarınıza iyi davranmanızı size emrederim. Kadınların kaburga kemiği gibi hassas bir tabiata sahip olduğunu bilin. Güçle düzeltmeye çalışırsanız kırarsınız; yani aranızda ayrılık olur. kendi haline bırakırsanız iki taraf da rahat eder (...) lakin hadiste “Havva Adem’in sol kaburgasından yaratıldı” sözüne delalet edebilecek hiçbir mana yoktur. “Onlar kaburgadan yaratılmışlardır” ifadesi “Allah sizi zayıflıktan yarattı” ayet-i kerimesinin tercümesi gibidir. (...), Ancak hiçbir tabiatta olan eğrilik veya özde olan zayıflıkla kadınları ve erkekleri kötülemek veya aşağılamak kastedilmemiştir. Bu kadar açık bir hakikat nasıl olur da gözden kaçır. Rivayet kelimelerine bağlanmanın ve raviler hakkında sınırsız inancın etkisiyle bu durum hasıl olmuş olabilir.”²²

²² Musa Carullah, Hatun, s. 1 17-1 17 (Ek-2 Uzun Günlerde Rûze, s. 23-28; Kavâid-i Fikhiyye, s.210-212’den özetleyen Mehmet Görmez) Ankara, 1999.